

Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi

<http://kutuphane.uludag.edu.tr/Univder/uufader.htm>

Çocukluk Dönemi Mutluluk/Huzur Anıları Ölçeğinin Türkçe Formunun Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması

Ahmet AKIN, Recep UYSAL, Nihan ÇİTEMEL

Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri ABD
aakin@sakarya.edu.tr, uysalr@gmail.com, nihancpdr@hotmail.com

ÖZET

Bu araştırmanın amacı; Çocukluk Dönemi Mutluluk/Huzur Anıları Ölçeğinin (ÇDMHAÖ; Richter, Gilbert, ve McEwan, 2009) Türkçe formunun geçerlik ve güvenilirliğini incelemektir. Araştırma 399 lise öğrencisi üzerinde yürütülmüştür. Doğrulayıcı faktör analizinde 20 maddeden ve tek boyuttan oluşan modelin iyi uyum verdiği görülmüştür ($\chi^2= 358,79$, $sd= 163$, $p= 0,0000$, $RMSEA= 0,055$, $NFI= 0,97$, $CFI= 0,99$, $IFI= 0,99$, $RFI= 0,97$, $GFI= 0,92$, $SRMR= 0,039$). Ölçeğin faktör yükleri 0,52 ile 0,75, madde toplam korelasyon katsayıları ise 0,21 ile .68 arasında sıralanmaktadır. Ölçeğin iç tutarlılık güvenilirlik katsayısı 0,88 olarak bulunmuştur. Bu sonuçlar ölçeğin Türkçe formunun geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu söylenebilir.

Anahtar Sözcükler: Çocukluk dönemi mutluluk/huzur anıları, Geçerlik, Güvenirlik.

The validity and reliability of Turkish version of the Early Memories of Warmth and Safeness Scale (EMWSS)

ABSTRACT

The aim of this study is to investigate the validity and reliability of the Turkish Version of the Early Memories of Warmth and Safeness Scale (EMWSS; Richter, Gilbert, and McEwan, 2009). The sample of study consists of 399 high school students. Results of confirmatory factor analysis demonstrated that the twenty items loaded on one factor and the unidimensional model was well fit ($\chi^2=358,79$, $df=163$, $p=0,0000$, $RMSEA=0,055$, $NFI=0,97$, $CFI=0,99$, $IFI=0,99$, $RFI=0,97$, $GFI=0,92$, $SRMR=0,039$). Factor loadings ranged from 0,52 to 0,75 and the corrected item-total correlations of EMWSS ranged from 0,21 to 0,68. Internal consistency reliability coefficient of the scale was found as 0,88. These results demonstrate that this scale is a valid and reliable instrument.

Key Words: Early memories of warmth and safeness, Validity, Reliability.

GİRİŞ

Günümüzde hemen hemen tüm psikoloji kuramları, çocukluk döneminin, insanın psikolojik ve sosyal gelişimi açısından son derece önemli bir dönem olduğunu ve çocukluk döneminde kazanılan deneyimler bireyin tüm yaşamını etkilediğini belirtmektedir (Eryavuz, 2006; Kutlu, Batmaz, Bozkurt, Gençtürk ve Gül, 2007). Bireylerin çocukluk dönemi yaşantılarının etkisi ilerleyen dönemlerde farklı şekillerde devam edebilmektedir. Bu dönemde edinilen temel yönelimler hayatlarının geri kalan kısmında bireyleri önemli ölçüde etkilemektedir (Yeşil ve Aydın, 2007). Öte yandan çocukluk döneminde bireyin edindiği deneyimlerin yaşamının sonraki dönemlerinde meydana gelebilecek psikolojik sorunlarla ilişkisi günümüzde fazlasıyla üzerinde durulan konulardan biri olmuştur. (Gluckman, Hanson ve Beedle, 2007).

Araştırmalar çocukluk döneminde edinilen deneyimlerin (özellikle tehdit ve güven duyguları ile ilgili olan deneyimler) fizyolojik, psikolojik ve sosyal gelişim ve işlevsellik yönünden önemli olduğunu göstermektedir (Gerhart, 2004). Sıcak, destekleyici ve güvenli ortamlar bireyde özgüven ve mutluluğu artırırken, psikolojik sorunlara yatkınlığı da azaltmaktadır. Bu durumun tam aksine reddedici, kötileyici ve ihmal edici ortamlar ise psikolojik sorunlara yatkınlığı artırmaktadır (Richter, Gilbert and McEwan, 2009).

Çocukluktaki yaşantıların yetişkinlik dönemine etkisi ve çocuk-ebeveyn ilişkilerinin önemi hakkında detaylı bir kuram oluşturan ilk kişi Sigmund Freud'dur (Eryavuz, 2006). Freud ve Freud'un görüşlerinin temel alınmasıyla ortaya çıkan psikanalitik yaklaşım bireysel ve sosyal gelişime ait olan sevgi, güven, olumsuz duygularla başa çıkma ve cinselliğin olumlu olarak değerlendirilmesi olarak adlandırılabilir üç önemli alan yaşamın ilk altı yılında temellendirilmekte ve daha sonraki kişilik gelişimi yaşanan bu dönem üzerine inşa edilmektedir (Corey, 2008). Freud, insanın kişiliğinin psikoseksüel gelişim dönemleri içinde geliştiğini öne sürmüştür. Doğumdan itibaren belirli yaş dilimlerini kapsayan ve çeşitli dürtülerin etkisiyle oluşan beş dönem (oral, anal, fallik, gizil, genital) vardır. Bu dönemlerde yaşanan deneyim ve güçlükler yetişkinin kişilik yapısını etkilemektedir Çocukluk döneminin yaşanan belirli, duygusal yönden yüklü anılar ve bu anıların bastırılması Freud'un nevrozlar teorisinin temelini oluşturmaktadır. Freud'a göre erken çocukluk döneminde yaşanan cinsel taciz, şiddet gibi ağır travmatik olaylar zihinde depolanmakta fakat zihin tarafından bastırılmaktadır. Yetişkinlikte ise yaşanabilecek benzer olaylar çocukluk döneminde yaşanıp bastırılan olayların tekrar gün yüzüne çıkmasına neden olabilir (Edwards, 1990; Tyson ve Tyson, 1990).

Narratif yaklaşım da bireyin çocukluk döneminde edindiği deneyimlerin bireyin karakter yapısı ile ilgili önemli bir gösterge olduğunu öne sürmektedir. Kuramcılar bireyin geçmiş yaşantılarının sadece içeriğinin değil yapısının da bireyin kendini nasıl gördüğü ile ilgili önemli olduğu belirtmektedir (Bruner, 1987; Cohler, 1994).

Bağlanma teorisi etkilenmeleri anlamak için güçlü bir çerçeveye sahiptir. Her insanın yakın duygusal bağlar kurmaya ihtiyacı vardır ve bağlanma ilişkisi kişinin psikolojik gelişimini etkilemektedir (Mikulincer ve Shaver, 2005). Bowlby (1985), çocukluk döneminde gelişmekte olan bilişsel şemaların güçlü olayların etkisine açık olduğu görüşünü savunmaktadır. Bu olaylar olumsuz olduğunda kişinin dünyaya, kendine ve ilişkilere bakışı bozuk ve patolojik gelişim gösterecektir. Çocuk dönemi anılarının düzenlenmesi ve yapılandırılması bozuk şemaların tespit edilip yeniden yapılandırılması için gereklidir (Edwards, 1990).

Aile, çocuğun sağlıklı bir kişilik gelişimine katkı sağlayan en önemli toplumsal kurumdur. Özellikle aile ortamı ve anne-babanın çocuğa yönelik yaklaşımının çocuk tarafından nasıl algılandığı, çocuğun nasıl bir kişilik geliştireceğinin en önemli göstergeleridir (Erdoğan, 2006). Aile işlevleri ve özellikleri çocuğun davranış sorunları üzerine doğrudan bir etkiye sahiptir. Ailelerin sorun çözebilme ve krize yaklaşım becerileri de çocuğa yansır

(Tahiroğlu ve diğ., 2009). Her çocuğun, karşılaşmış olduğu sorunlarla başa çıkabilme düzeyleri birbirlerinden farklıdır. Çocuğun sorunları çözmede başarılı ya da başarısız olması onun yaşadığı dünyaya ve kendisine bakış açısını etkiler. Sorunları ile başa çıkabilen çocuklar, küçük yaşlardan itibaren kendilerine dönük olumlu bir algıya sahip olurlar (Erdoğan, 2006).

Çocuklar aile içinde meydana gelen etkileşimlere dair anılarını içselleştirerek, aile bireylerine yönelik çeşitli algılar ve duygular geliştirmektedirler. Çocukların aile bireylerine ve daha sonrasında çevresindeki kişilere ilişkin algıları ve duyguları, onların aile içi etkileşimlerine dair deneyimlerinin de temelini oluşturmaktadır (Evirgen, 2010). Aile atmosferi ve ana-baba tutumları, özgüven oluşumunda en önemli rolleri oluşturmaktadır. Eğer anne-baba çocuğun ürettiği fikirleri desteklemez, başarılı olduğu konuları görmezden gelir ve sürekli çocuğunu eleştirir ise bu çocuklar kendi gücünün sınırları konusunda sıkıntı duyacaklar, karşılaştıkları problemlerin çözümüne yönelik çaba harcamak yerine, öğrenilmiş çaresizlik yaşayacaklardır (Erdoğan, 2006). Bu durumda çocukların mutsuz ve huzursuz olmasına neden olacaktır. Oysa anne ve babaları tarafından sevildiklerini hisseden çocuklar, kendilerine dair de olumlu bir benlik algısı geliştirmekte, güven duyguları güçlenmekte, anne ve babalarının geliştirmiş oldukları davranış standartlarını daha kolay kabul edip içselleştirmektedirler (Evirgen, 2010).

Sağlıklı anne baba çocuk ilişkilerinin sağlıklı kişiliklerin gelişimindeki önemini vurgulayan araştırmalarda; çocuğun aile üyeleri ile olan ilişkileri; diğer bireylere, nesnelere ve tüm yaşama karşı aldığı tavırların, benimsediği tutum ve davranışların temelini oluşturduğu; huzursuz aile ortamının çocuğu olumsuz etkileyerek uyum ve davranış sorunlarına yol açtığı ifade edilmektedir (Yavuzer, 2003).

Çocukluk dönemi anıları ile ilgili bireylerin diğer insanların aynı davranışlarına farklı tepkileri verebileceği gerçeği de önemlidir. Dolayısıyla olayla ilgili yorum yapılırken kişilerin nasıl davrandığından çok o davranışın birey tarafından nasıl anımsandığına yoğunlaşmak önemli olabilir. Örneğin anne babasını ihmalkâr ve kaba olarak anımsayan bireyler bu durumla çok güzel ve rahat bir şekilde başa çıkmış olabilirler. Aynı şekilde anne babasını çok nazik ve ulaşılabilir olarak anımsayan bireyler halen korku ve ait olmadığını hissetme yaşıyor olabilir (Gilbert ve Diğ., 2003). Belki de tehdit duygusu göze çarpmayan bir şekilde sözsüz iletişimle oluşuyor ve anımsanmakta güçlük çekiliyor olabilir. Gelişimsel sonuçları etkileyen bireysel farklılıklar genler ve çevresel faktörlerin etkileşimiyle ortaya çıkar. Bu nedenle bireylerin çevresindeki bireylerin kendisine karşı davranışlarını

ve bir çocuk olarak bu davranışlara verdiği tepkiyle oluşan kişisel duygusal anılarını anımsatmak önemlidir (Richter, Gilbert ve McEvan, 2009).

Bu araştırmanın amacı ölçeği Türkçeye uyarlamak ve ölçeğin geçerlik ve güvenilirliğini incelemektir. Çocukluk dönemi olaylarının bireyin tüm yaşamını etkilediği birçok çalışmada desteklenirken, bu döneme ait anıları ortaya çıkarabilecek bir ölçeğin alanyazında olmadığı görülmüştür. Bu nedenle bu çalışmada Çocukluk Dönemi Mutluluk/Huzur Anıları Ölçeği Türkçeye uyarlanmış, ölçeğin geçerlik ve güvenilirliği incelenmiştir.

YÖNTEM

Çocukluk Dönemi Mutluluk/Huzur Anıları Ölçeği (ÇDMHAÖ)

Bireyin çocukluk yıllarında yaşadıkları anıları değerlendirmek amacıyla Richter, Gilbert ve McEvan (2009) tarafından geliştirilen ÇDMHAÖ 20 maddeden oluşmakta ve 5’li Likert tipi bir derecelendirme içermektedir (“1” Hiç bir zaman, “2” Nadiren, “3” Kararsızım, “4” Genellikle, “5” Her zaman). Ölçekten alınabilecek puanlar 20 ile 100 arasında sıralanmakta ve ölçekte ters puanlanan madde bulunmamaktadır. Yükselen puanlar bireyin mutlu ve huzurlu çocukluk anılarına yüksek düzeyde sahip olduğunu göstermektedir. Ölçeğin yapı geçerliği için uygulanan açımlayıcı faktör analizinde 20 maddeden tek boyutlu bir yapı elde edilmiştir. Tek boyutlu yapı toplam varyansın %64,34’ünü açıklamakta ve maddelerinin faktör yükleri 0,64 ile 0,85 arasında değişmektedir. Uyum geçerliği çalışmasında, ÇDMHAÖ’nün depresyon ($r = -0,33$), anksiyete ($r = -0,23$), anksiyete ($r = -0,26$) negatif ilişkili olduğu bulunmuştur. Ölçeğin iç tutarlılık güvenirlik katsayısı 0,97, iki hafta arayla yapılan uygulamada test-tekrar test korelasyon katsayısı 0,91 olarak bulunmuştur. Geçerlik ve güvenirlik çalışmalarından elde edilen sonuçlar Çocukluk Dönemi Mutluluk/Huzur Anıları Ölçeğinin geçerlik ve güvenirliğinin sağlandığını göstermektedir.

Örnekleme

Geçerlik ve güvenirlik analizleri üç farklı lisede öğrenim gören toplam 399 lise son sınıf öğrencisi üzerinde yürütülmüştür. Araştırma örneklemini oluşturan sayının belirlenmesinde, Tabachnick ve Fidell’in (2007) faktör analizi için verdiği ölçütler dikkate alınmıştır. Bu çalışmacılara göre faktör analizi için 300 kişi “iyi”, 500 kişi “çok iyi” ve 1000 kişi “mükemmel” olarak değerlendirilmektedir. 176’sı kız, 223’ü erkek öğrenciden oluşan bu grubun yaş ortalaması 17,8 olarak bulunmuştur.

İşlem

Ölçeğin Türkçeye uyarlanması sürecinde öncelikle ölçeği geliştiren Paul Gilbert ile elektronik posta yoluyla iletişim kurulmuş ve ölçeğin uyarlanabileceğine ilişkin gerekli izin alınmıştır. İlk aşamada ölçeğin İngilizce formu, iyi düzeyde İngilizce bilen dört öğretim üyesinden oluşan bir komisyon tarafından Türkçeye çevrilmiş ve daha sonra bu Türkçe formlar tekrar tercüme edilerek Türkçe ve İngilizce formlar arasındaki tutarlılık incelenmiştir. Daha sonra Türkçe form anlam ve gramer açısından incelenerek gerekli düzeltmeler yapılmış ve denemelik Türkçe form elde edilmiştir. Ardından denemelik Türkçe form görünüş geçerliliği için psikolojik danışma ve rehberlik ve ölçme ve değerlendirme alanında uzman olan 3 öğretim üyesine incelenilerek görüşleri doğrultusunda bazı değişiklikler yapılmıştır. ÇDMHAÖ'nün yapı geçerliği için doğrulayıcı faktör analizi (CFA) yapılmıştır. ÇDMHAÖ'nün güvenilirliği iç tutarlık yöntemiyle, madde analizi ise düzeltilmiş madde-toplam korelasyonu ile incelenmiştir. Geçerlik ve güvenilirlik analizleri için SPSS 13,0 ve LISREL 8,54 (Jöreskog ve Sorbom, 1996) programları kullanılmıştır.

BULGULAR

Madde Analizi ve Güvenirlik

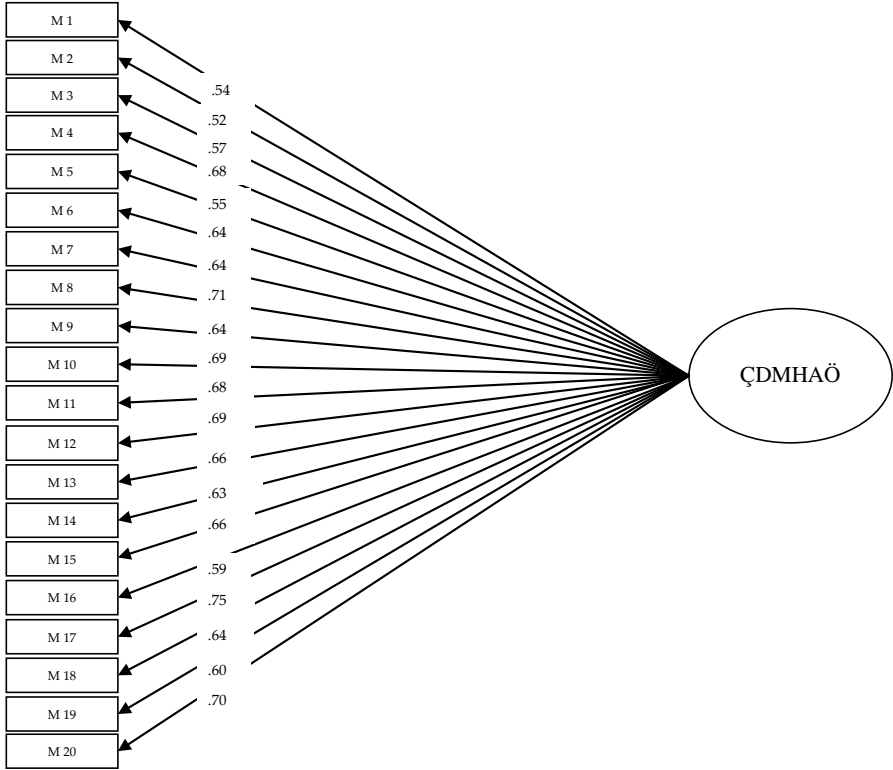
ÇDMHAÖ'nün maddelerinin ayırt etme gücünü belirlemek amacıyla madde analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda, ölçeğin düzeltilmiş madde toplam korelasyon katsayılarının 0,52 ile 0,73 arasında sıralandığı görülmüştür. Ölçeğin iç tutarlılık güvenirlik katsayısı 0,93 olarak bulunmuştur. Bulgular Tablo 1'de görülmektedir.

Tablo 1: ÇDMHAÖ Düzeltilmiş Madde Toplam Korelasyon Katsayıları

Madde No	r _{ix}	Madde No	r _{ix}
1	0,54	11	0,64
2	0,52	12	0,66
3	0,56	13	0,61
4	0,66	14	0,59
5	0,53	15	0,63
6	0,62	16	0,57
7	0,62	17	0,73
8	0,69	18	0,61
9	0,62	19	0,58
10	0,66	20	0,67

Yapı Geçerliği

Doğrulamalı Faktör Analizi. ÇDMHAÖ'nün Türkçe formunun yapı geçerliği için ölçeğin orijinal formunda bulunan faktörlerin doğrulanması amacıyla doğrulamalı faktör analizi uygulanmıştır. Elde edilen uyum indeksi değerleri ($\chi^2= 358,79$, $sd= 163$, $p= 0,0000$, $RMSEA= 0,055$, $NFI= 0,97$, $CFI= 0,99$, $IFI= 0,99$, $RFI= 0,97$, $GFI= 0,92$, $SRMR= 0,039$) tek boyutlu modelin iyi uyum verdiğini ortaya koymuştur (Hu ve Bentler, 1999). Doğrulamalı faktör analizine ait faktör yükleri Şekil 1'de gösterilmiştir.

Şekil 1. ÇDMHAÖ'ye İlişkin Path Diagramı ve Faktör Yükleri

TARTIŞMA ve SONUÇ

Bu çalışmada Richter ve diğerleri (2009) tarafından geliştirilen ÇDMHAÖ'nün Türkçeye uyarlanması ve Türkçe formun geçerlik ve güvenilirliğinin incelenmesi amaçlanmıştır. Geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarının yürütüldüğü gruplar sayı bakımından istatistiksel analizlerin

gerektirdiği yeterliliktedir (Tabachnick ve Fidell, 2007). Ölçeğin yapı geçerliği için uygulanan doğrulayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen uyum indeksleri incelendiğinde, tek boyutlu modelin iyi uyum verdiği ve ölçeğin orijinal faktör yapısının Türkçe formun faktör yapısıyla uyumlu olduğu görülmüştür (Hu ve Bentler, 1999).

ÇDMHAÖ'nün Türkçe formunun güvenilirlik katsayısının yüksek bulunması güvenilirliğin yeterli düzeyde olduğunu göstermektedir. Araştırmalarda kullanılabilecek ölçme araçları için öngörülen güvenilirlik düzeyinin 0,70 olduğu (Sipahi, Yurtkoru, ve Çinko, 2008) dikkate alınırca, ÇDMHAÖ'nün Türkçe formunun güvenilirliğinin sağlandığı söylenebilir. Madde analizi sonucunda ölçeğin madde-toplam korelasyon katsayılarının 0,30 ölçütünü karşıladığı görülmüştür. Madde-toplam korelasyon katsayılarının yorumlanmasında 0,30 ve daha yüksek olan maddelerin, bireyleri ölçülen özellik bakımından iyi derecede ayırt ettiği (Özdamar, 2004) göz önüne alındığında, madde toplam korelasyon katsayılarının yüksek düzeyde olduğu görülmektedir. Dolayısıyla ÇDMHAÖ'nün Türkçe formunun geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarından elde edilen bulgulara göre ölçeğin kullanıma hazır olduğu söylenebilir.

ÖNERİLER

Yapılan çalışmada ÇDMHAÖ'nün Türkçe formunun geçerlik ve güvenilirliği incelenmiş ve elde edilen bulgular göre ölçeğin kullanılabileceğini göstermiştir. Ancak geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarının lise öğrencileri üzerinde yürütülmüş olması, ölçeğin geçerlik ve güvenilirliği için farklı gruplar üzerinde yapılacak çalışmaları gerekli kılmaktadır. Ayrıca ölçeğin test tekrar-test güvenilirliğinin incelenmesi oldukça önemlidir. Son olarak ölçeğin uyum geçerliğini belirlemek amacıyla, geçerlik ve güvenilirliği kanıtlanmış ölçeklerle ÇDMHAÖ arasındaki ilişkiler incelenebilir.

KAYNAKLAR

- Bowlby, J. 1985. The Role Early Childhood Experience in Cognitive Disturbance. In M.J. Mahoney and A. Freeman (Eds.) *Cognition and Psychotherapy* (pp. 181-202). New York. *Plenum*.
- Bruner, J. 1987. Life as Narrative. *Social Research*. 54, 11-32.
- Cohler, B.J. 1994. Memory Recovery and the Use of the Past: A Commentary on Lindsay Read From Psychoanalytic Perspectives. *Applied Cognitive Psychology*. 8, 265-378.

- Corey, G. 2008. Psikolojik Danışma Kuram ve Uygulamaları (T. Ergene, Çeviren). Ankara: *Mentis Yayıncılık* (Eserin orijinali 2005'te yayımlandı)
- Edwards, D.J.A. 1990. Cognitive Therapy and the Restructuring of Early Memories Through Guided Imager. *Journal of Cognitive Psychotherapy: An International Quarterly*, 4 (1), 33-50.
- Erdoğan, M.Y. 2006. Ana-Baba Tutumları ile Öğretmen Davranışlarının Çocuklarda Öğrenilmiş Çaresizlik Düzeyi ile İlişkileri. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi* 13 (3), 98-105.
- Eryavuz, A. 2006. *Çocuklukta Algılanan Ebeveyn Kabul veya Reddinin Yetişkinlik Dönemi Yakın İlişkileri Üzerindeki Etkileri*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İzmir.
- Evirgen, N. 2010. *Aile İçi Örüntülerin Çocukların Algıları Açısından İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Gerhardt, S. (2004). Why Love Matters. How affection Shapes a Baby's Brain. London: *Bruner-Routledge*.
- Gilbert, P., Cheung, M. S. P., Grandfield, T., Campey, F. and Irons, C. 2003. Recall of Threat and Submissiveness in Childhood: Development of a New Scale and Its Relationship With Depression, Social Comparison and Shame. *Clinical Psychology and Psychotherapy*, 10, 108-115.
- Gluckman, P.D., Hanson, M. A. and Beedle, A.S. 2007. Early Life Events and Their Consequences for Later Disease: A Life History and Evolutionary Perspective, *American Journal Of Human Biology*, 19, 1-19.
- Hu, L. T. and Bentler, P. M. 1999. Cutoff Criteria for Fit Indexes in Covariance Structural Analysis: Conventional Criteria Versus New Alternatives. *Structural Equation Modeling*, 6, 1-55.
- Joreskog, K. G. and Sorbom, D. 1996. LISREL 8 reference guide. Lincolnwood, IL: *Scientific Software International*.
- Kutlu, L., Batmaz, M., Bozkurt, G., Gençtürk, N. ve Gül, A. 2007. Annelere Çocukluklarında Uygulanan Ceza Yöntemleri İle Çocuklarına Uyguladıkları Ceza Yöntemleri Arasındaki İlişki. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 8, 22-29.

- Mikulincer, M. and Shaver, P.R. 2005. Attachment Theory and Emotions in Close Relationships: Exploring the Attachment-Related Dynamics of Emotional Reactions to Relational Events. *Personal Relationships*, 12, 149–168.
- Özdamar, K. 2004. Paket programlar ile istatistik veri analizi 1. Eskişehir: *Kaan Kitabevi*.
- Richter, A., Gilbert, P. and McEwan, K. 2009. Development of an Early Memories of Warmth and Safeness Scale and Its Relationship to Psychopathology. *Psychology and Psychotherapy: Theory, Research and Practice*, 82, 171-184.
- Sipahi, B. Yurtkoru, E. S. ve Çinko, M. 2008. Sosyal bilimlerde SPSS’le veri analizi. İstanbul: *Beta Basım Yayım Dağıtım*.
- Tabachnick, B. G., and Fidell, L. S. 2007. Using multivariate statistics. Boston: *Allyn and Bacon*.
- Tahiroğlu A.Y., Bahalı K., Avcı A., Seydaoğlu G. ve Uzel M. 2009. Ailedeki Disiplin Yöntemleri, Demografik Özellikler ve Çocuklardaki Davranış Sorunları Arasındaki İlişki. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi* 16 (2), 67-82.
- Tyson, P. and Tyson, R. L. 1990. Psychoanalytic Theories of Development: An Integration. New Haven: *Yale University Press*.
- Yavuzer, H. 2003. Okul Çağı Çocuğu. (Birinci Baskı). İstanbul: *Remzi Kitabevi*.
- Yeşil, R. ve Aydın, D. 2007. Demokratik Değerlerin Eğitiminde Yöntem ve Zamanlama. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2, 65-84.

Başvuru: 30.7.2012

Yayıma Kabul: 17.6.2013